

Тому, під час подальшого розгляду справи, постає питання неможливості проведення експертного дослідження.

То ж як повинен діяти судовий експерт, у разі отримання матеріалів для проведення експертизи, якщо слідчий не зможе забезпечити у повній мірі матеріалами досудового провадження.

Відповідно до ст. 69 КПК України експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Інших підстав відмовитися від проведення експертизи у експерта не має.

Таким чином, з позиції судового експерта можна стверджувати, що на стадії досудового розслідування, до моменту винесення ухвали слідчого судді, реформування кримінального процесу в Україні значною мірою потребує певних роз'яснень, тлумачень та доопрацювання нормативно-правової бази в експертній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна рада України: офіц. веб-портал. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про судову експертизу: закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ// відомості верховної ради України. 1994 № 28 [Електронний ресурс] // Верховна рада України: офіц. веб-портал. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

3. Про судоустрій і статус суддів: закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII// відомості верховної ради України. 1994 № 28 [Електронний ресурс]// Верховна рада України: офіц. веб-портал. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: затв. Наказом Мініюсту України № 53/5 від 8 жлвтня 1998 р. [Електронний ресурс]// Верховна рада України: офіц. веб-портал. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

Бабенко Олександр Григорович,
завідувач сектору №2 (м. Канів)
відділу судової експертизи
Черкаського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАМКІВ З КОРОДОВАНИМИ СЛІДАМИ ЗЛАМУ

Значною частиною об'єктів, що надходять на трасологічну експертизу є сліди знарядь зламу (інструментів) на предметах, що виготовлені із маловуглецевих сталей (навісні замки, запірні пристрої, металеві шафи, двері, решітки, ворота гаражів і т.д.).

При зламі, як правило, пошкоджується поверхневий захисний шар об'єкта (лакофарбове покриття, окисна плівка і т.д.). Це призводить до різкого зниження його стійкості до несприятливого впливу зовнішнього середовища, що в свою чергу може призвести до корозії.

Трасологічні дослідження кородованих слідів можливі після видалення корозійного шару, якщо при цьому збереглися основні ознаки початкового мікрорельєфу слідів.

Дана доповідь містить короткі відомості про корозію металів, технічні рекомендації по видаленню корозійного шару (із застосуванням ортофосфорної кислоти), та подальше трасологічне дослідження.

Механізм корозії та способи видалення корозійного шару.

Корозія металів – це їх руйнація в результаті хімічної чи електрохімічної взаємодії із зовнішнім (корозійним) середовищем.

Внаслідок кристалічної структури металів корозія, зазвичай, починається на ділянках із структурними недосконаlostями та, в подальшому, розповсюджується на всій поверхні.

Відомо, що на об'єктах, виготовлених із маловуглецевих сталей, під впливом атмосферного середовища (відносна вологість 80-100%, температура в межах 15-25°C) утворення корозійного шару на всій площині сліду відбувається за 3-4 доби. Із збільшенням часу впливу зовнішнього середовища товщина та щільність шару збільшується.

Видалення корозійного шару шляхом механічного впливу на нього неприпустимо, оскільки даний процес призводить до зміни мікрорельєфу слідів та знищення відображення в них ознак знарядь зламу (інструментів).

Відомо декілька способів видалення продуктів корозії:

- хімічним травленням;
- впливом ультразвуку;
- за допомогою електрохімічних реакцій та ін.

На практиці найбільш частіше застосовується найбільш простий та доступний спосіб розкладення та видалення продуктів корозії з об'єктів, що виготовлені з маловуглецевих сталей, за допомогою ортофосфорною кислоти (H₃PO₄). Перевага ортофосфорної кислоти у порівнянні з іншими кислотами (наприклад, сірчаною), полягає в більш щадному впливі на метал.

На вкритий корозійним шаром слід на об'єкті, наноситься тонкий шар ортофосфорної кислоти (кислота повинна покривати всю площину сліду). В результаті хімічної реакції відбувається розпушення корозійного шару. В залежності від щільності та товщини він розкладається за 5-30 хв. Ортофосфорна кислота видаляє корозійний шар, а також сприяє утворенню фосфатної водовідштовхувальної плівки. Ця плівка пригальмує процес окислення металу, запобігаючи подальший розвиток корозійного процесу.

Процедура завершується протиранням насухо обробленої поверхні серветкою або фільтрувальним папером. Для кращого збереження сліду, на його поверхню можна нанести тонкий шар любого машинного мастила.

Особливості трасологічної експертизи кородованих слідів знарядь зламу (інструментів).

На стадії попереднього дослідження, експерт, ознайомлюючись із обставинами справи, встановлює коли і за яких умов здійснено злам замка чи перешкоди та приступає до вивчення стану об'єкта дослідження.

Виходячи з умов виявлення та вилучення предмету, експерту на дослідження може надійти металевий предмет (замок, засув тощо), який був виявлений під час проведення огляду місця події, вкритий іржею (повністю чи частково), або ж предмет був виявлений під час проведення огляду місця події, в нормальному стані, однак внаслідок неналежного упакування, транспортування чи зберігання, вкрився іржею вже після його вилучення. Виключення може бути в разі, якщо поверхня має захисний шар (лак, фарба, ґрунтовка), то корозія охопить лише поверхню слідів зламу.

І в першому, і в другому випадку експерту слід буде ретельно проводити огляд предмету, з метою виявлення на його поверхні тих чи інших слідів знарядь зламу (інструментів) та подальшого визначення необхідного комплексу методів дослідження і послідовності їх застосування, у т.ч. необхідності застосування руйнуючих методів.

На стадії роздільного дослідження експерт безпосередньо вивчає сліди зламу на досліджуваному предметі. Встановивши, що для повноти дослідження необхідно прибрати іржу, якою вкриті сліди, експерт проводить виконує дії, описані вище, провівши паралельно всі відповідні ілюстрації як до зняття іржі, так і після.

Очистивши сліди, експерт приступає до їх вивчення, встановлення загальних та окремих ознак, їх сукупності, що в подальшому дасть змогу індивідуалізувати знаряддя зламу (інструмент), формування проміжних висновків щодо установаження механізму дії тощо.

Слід зауважити, що спосіб видалення продуктів корозії, час впливу на них та концентрацію розчину слід описувати ретельно.

Необхідний ступінь деталізації окремих ознак визначається вираженістю сліду, розмірами та конфігурацією відображених в ньому ознак.

Аналіз слідів зламу, які зазнали впливу корозії, а потім видалення продуктів корозії, не завжди дозволяє однозначно встановити механізм утворення слідів (напрямок руху знаряддя, зустрічний та фронтальний кути), що за наявності знаряддя зламу, яким імовірно були залишені сліди, значно ускладнює подальше експериментальне отримання порівнювальних зразків.

На стадії експертного експерименту експерт встановлює саме механізм слідоутворення та відтворює умови, за яких було залишено слід.

Очевидно, що на відтворення максимально наближених умов впливає багато факторів (зусилля, яке потрібно прикласти до знаряддя зламу, кут направлення робочої частини знаряддя зламу тощо). Результатом

експерименту є отримання зразків для проведення порівняльного дослідження, що полягає в активному впливі на об'єкт за допомогою штучно створених умов, що сприяють виявленню певних властивостей. Не слід забувати й про вимоги, які висуваються до проведення експертного експерименту:

- експерименти слід робити, вживаючи заходи із запобігання руйнуванню знаряддя зламу;

- експерименти проводити в умовах, максимально наближених до тих, за яких відбувалося формування досліджуваного сліду знаряддя зламу.

Послідовним аналізом експериментальних слідів визначаються початкові стійкі групи (поєднання) декількох трас.

Подальше поетапне порівняння досліджуваного сліду з експериментальними слідами дозволяє уточнити взаєморозташування об'єктів в момент слідоутворення.

Профіль деяких ділянок сліду при видаленні продуктів корозії може піддаватися незначним змінам за рахунок виникнення дрібних додаткових ознак, що пояснюється різною активністю процесу корозії. Ця обставина призводить до зміни мікрорельєфу окремих точок поверхні сліду (виникнення раковин) та втрати слідової інформації.

Саме тому порівняльне дослідження слідів, вилучених з місця події, та експериментальних слідів, доцільно проводити шляхом їх оптичного суміщення (за допомогою порівняльного мікроскопу) або суміщенням фотознімків, отриманих при однакових умовах освітлення. Однак, фотосуміщенню повинно передувати мікроскопічне дослідження, співставлення та аналіз мікрорельєфу порівнювальних об'єктів.

В результаті порівняння, можливо прийти до висновку, що запропонований метод видалення корозії забезпечує збереження загальних ознак і профілю сліду в цілому, відносного співвідношення величин ознак мікрорельєфу по вертикалі та послідовності чергування ознак по горизонталі, а також їх взаєморозташування.

Висновок повинен бути обґрунтованим на аналізі елементів мікрорельєфу, їх кількості на визначених ділянках сліду, ширини, відносного розташування, чергування груп ознак і взаєморозташування ознак всередині цих груп. Особливу увагу необхідно приділити аналізу ознак, що збігаються та різняться, оцінки їх сталості, істотності, ідентифікаційної значимості.

Слід враховувати, що після видалення продуктів корозії слід може змінитися. Наприклад, іншою стане вираженість сліду або деяких його ділянок за рахунок зміни форми і параметрів, контрасту і кольору сліду, зникнення деяких ознак і т.д. Але виявлення розбіжностей може бути підставою для негативного висновку про тотожність лише в тому випадку, якщо ці розбіжності суттєві.

Висновок за результатами дослідження може бути категоричним (позитивним чи негативним) або вірогідним. Однак, не варто виключати і таку форму висновку, як неможливість вирішити питання, поставлені перед

експертом. Причинами можуть бути недостатній слідовий контакт, мала величина зустрічного кута, великий проміжок часу впливу корозії на поверхню предмета у місці розташування сліду.

Ілюстративна таблиця повинна містити зображення загального виду об'єктів, наданих на дослідження, слідів до та після видалення продуктів корозії, експериментальних слідів. Позитивний висновок про тотожність повинен бути проілюстрований суміщенням досліджуваного та експериментального слідів (оптичним чи фотографічним).

Список використаних джерел

1. Голдованский Ю.П. Криминалистическая экспертиза следов орудий взлома: – М.: ВНИИ ООП при МООП РСФСР, 1966, – 56 с, ил.

2. Аленичев П.Н. Следы орудий взлома: Учебное пособие. – М.: УКУЗ МООП РСФСР, 1962. — 67 с., ил.

3. Нестеров Н.И., Тарасов В.П., Гренц Ю.Є. Особенности трасологического идентификационного исследования корродированных следов орудий взлома: методическое письмо, МВД СССР, Волгоград: Высшая следственная школа, 1989; - 9 с.

4. Криминалистика и судебная экспертиза. Республиканский межведомственный сборник научных и научно-методических работ. Выпуск 3. / Т.Г. Бордонос и др.; за ред. В.П. Колмакова. Киев: Редакционно-издательский отдел МООП УССР, 1966.

Бабій Назар Романович,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр» Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бурак Марія Василівна,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Ефективне запобігання та протидія корупції є однією з найважливіших проблем, яку намагається вирішити сучасна українська влада.